

SURİYELİ MÜLTECİ GENÇLERDE KİMLİK SORUNU/KARMAŞASI

Zehra Nur Karaça

INSAMER

IHH İNSANI VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Temmuz 2017

Araştırma 42

Giriş

Türkiye, bulunduğu coğrafya itibarıyla göç alan, göç veren ve geçiş güzergâhı olan bir ülkedir. Özellikle de son yıllarda komşu ülke Suriye’deki iç savaş nedeniyle çok fazla göç almıştır. İçişleri Bakanı Süleyman Soylu’nun açıklamasına göre Şubat 2017 itibarıyla Türkiye’de göçmen, mülteci olarak bulunan insan sayısı 3 milyon 551 bin civarındadır ve bunların büyük bir kısmını kadın ve çocuklar oluşturmaktadır.

Kaynak: BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR)

Göç eden sığınmacıların çoğu savaşın getirdiği zor yaşam koşullarına ve psikolojik travmalara maruz kalmıştır. Bu durumun özellikle kimlik aidiyetinin şekillendiği ergenlik döneminde bulunan çocuklar üzerindeki olumsuz etkileri oldukça fazladır. Bu çalışma için görüşme yapılan Suriyeli bir genç bu durumu şöyle ifade etmiştir:

“Neden buraya geldiğimizi, neden ülkemiz için savaşmadığımızı soruyorlar ve hain olduğumuzu söylüyorlar. Savaşmak istemediğimizi söylüyorum. Ülkemizi çoktan terk ettik, zaten yalnız ve mutsuzuz. Bence böyle şeyler düşünen, konuşan insanların Suriye’de neler olup bittiği hakkında bir fikirleri yok. Birçok insan katledildi ve biz hain değiliz.”

Göçmenler yeni bir bölgeye yerleştğinde, kendi kültürel karakterlerini ve belirli sosyoekonomik ve

INSAMER
İNSANI VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

yasal statülerini de beraberinde getirirler; örneğin dinlerini, dillerini, kültürlerini, kimliklerini (Kaplan ve Chacko, 2015: 129). Türkiye'ye göç eden Suriyeli ailelere baktığımızda çoğunlukla belli bölgelerde, belli mahallelerde yoğunlaştıklarını görmekteyiz. Çünkü bu şekilde bir arada bulunarak kendi kültürlerini yaşamaya, hayata daha kolay adapte olmaya çalışmaktadırlar.

Göç öncesinde insanların belirli kimlikleri vardır; ancak yeni çevrelerinden aldıkları şifreler/mesajlarla insanlar kimliklerini, kim olduklarını, nereye ait olduklarını sorgulamaya başlamaktadır (İlgın & Hacıhasanoğlu, 2010). Suriye'den Türkiye'ye göç etmiş gençlerde, Suriye ile Türkiye arasında kalmış bir yaşam, bir belirsizlik görülmektedir. Gençler bir yandan kendi kültürleriyle hareket ederken bir yandan da Türkiye'ye ve Türk kültürüne uyum sağlamaya çalışmaktadırlar. Uyum sağlama her zaman bilinçli ilerleyen bir süreç olmamaktadır. Birey, bulunduğu ortamlarla ister istemez bir etkileşim içerisine girmektedir. Bireylerin zaman içinde toplumla ilişkileri artmakta ve bunun doğal bir sonucu olarak da kendi kültürleri ile göç ettikleri toplumun kültürünü sentezleyerek yeni bir kimlik oluşturmaktadırlar, bu durum aynı zamanda yeni bir kültür ortaya çıkarmaktadır.

Göçmen gruplar zaman içinde uyum ve alışma sürecini tamamlarlar; bu süreçte kendilerini tanımlama sorunu en zor aşamalardan biridir. Kimlik arayışı bireyleri farklı olgu ve kavramlar üzerinde bir inşa sürecine götürmektedir. Bunun doğal bir sonucu olarak da bireyler zaman içerisinde kendi ilgi alanlarına, cinsiyetlerine, işlerine ve hobilerine göre kimliklerini inşa etmektedirler (Çağırkan, 2016: 2617). Suriyeli gençlerin farklı bir ülkeye göç etmiş olmanın verdiği zor durumdan ötürü kimlik oluşum süreçleri de sıkıntılıdır. Özellikle benlik oluşum çağında olan ergenler, bir yandan savaşın izlerini üzerlerinden atmaya çalışırken bir yandan da kendi benliklerini sorgularlar.

Göçmen grupların göç ettikleri yerdeki toplumla olan ilişkilerinde iki önemli etken vardır. Bunlardan birincisi kimlik bunalımıdır. Bu soruna çözüm olarak hibrit kimlikler inşa edilmiştir. Diğer önemli sorun ise aidiyet olgusudur (Çağırkan, 2016: 2616). Bireyler göçmen olarak geldikleri toplumda hibritizasyon süreci geçirdikten sonra;

Amerikalı Çinli, Türk asıllı Alman futbolcu, Galatasaray taraftarı vb. kimlik tanımlamaları yapılabilir. Hibritizasyon süreci sonucunda inşa edilen bu tür kimlikler, göçmenlerin topluma olan aidiyet duygularında da dönüşüme yol açmaktadır. Suriyeli göçmenlerin henüz hibrit bir kimlik oluşturduğu söylenemez. Ancak iki kimlik arasında kalmış bir süreçte oldukları ifade edilebilir.

Suriye'den Türkiye'ye göç eden Fatma, yaşadıkları zorlukları şöyle anlatıyor:

“2014 yılının sekizinci ayında Halep'ten buraya geldik. Yedi kardeşiz ama iki ağabeyim burada değil. İstanbul'a gelince ilk iki ayı amcamda geçirmek zorunda kaldık ama sonra ayrı ev tuttuk. İki yıl okula ara verdim, çalıştım. Okula bu sene başladım. 9. sınıfı okudum, 10. sınıfa geçtim. Türkiye'ye ilk geldiğimde biraz zorlandım ama sonra her şeyi çok sevdim. Dili de insanları da çok sevdim. Şu an ailem Avrupa'ya gitmeyi düşünüyor, belki orada daha iyi olur diye. Babam başvuru yapmış, iyi bir iş bulursa Almanya'ya gideceğiz. Ama ben gitmek istemiyorum. Buradakiler Müslüman, bizim kardeşlerimiz ama oradakileri bilmiyoruz ki.”

Fatma, altı kardeşi ve ebeveynleri ile birlikte Avrupa'ya göç ettiği takdirde yeni bir toplum, yeni bir kültür, yeni bir dille karşılaşacak. Bu da yeni bir karmaşa ve alışma sürecini beraberinde getirecek. Bu durum çocuk ve gençlerin kimlik oluşumu açısından son derece sıkıntılı bir süreçtir. Tarih, zaman, toplum, çevre, gelenek, kurallar ve paylaşılan mekânlar kimlik aynasının gelişmiş parçalarıdır. Kimliği belirleyen önemli unsurlar arasında etnik ve dinsel farklılıklar, ekonomik-sınıfsal ayrımlar, aile geleneği, dil, cinsiyet vb. gösterilebilir. “Ben” ve “ötekinin” algılanması kimliği bir “aidiyet” sorunu olarak ortaya çıkarır (Takiş, 2003: 7). Türkiye'ye göç etmiş olan Suriyeli gençler ilk geldiklerinde kültür şokuyla karşılaşır ve nereye ait olduklarını sorgulamaya başlarlar. Bu süreçte özellikle ergenlik döneminde olan gençler, birçok sorun ve karmaşayla karşı karşıya kalabilir ve bu durum da psikolojik travmalara yol açabilir. Suriyeli gençlerle yapılan görüşmelerde sosyolojik belirsizlik ve psikolojik travmaları açıkça görmek mümkündür:

“Olaylar başladığında 15 yaşındaydım. Kendi kameram vardı ve bu sayede kendimce devrime katkıda bulunabileceğimi düşünüyordum. 2014’te devrimcilerle hükümet askerleri arasında büyük bir savaş vardı ve devrimciler kaybetti. Bu durum benim için büyük bir hayal kırıklığı oldu. Zafer için olan umudumu kaybettim. Dahası birçok sosyolojik ve psikolojik sorunla da karşı karşıya kaldım. Tüm bunların sonucunda ülkemi de terk ettim.”

(Ergen/Genç) Kimlik Arayışı ve Kimlik Karmaşası

Erikson’a göre kimlik duygusu, bedeninde kendini evinde hissetme, nereye doğru gidiyor olduğunu bilme ve kendisi için önemli olan insanların onu kabul ettiği duygusudur. Ergenlik döneminde bireyler bilişsel, bedensel ve psikolojik değişimler sonucunda toplumun beklentileri ile karşı karşıya kalırlar. Bir yandan çocukluk özdeşimlerinin ve kendilik algılamalarının sürdürülmesi ve var olan dengeyi devam ettirme çabaları, öte yandan toplumsal beklentiler, ergendeki değişimi zorunlu kılmaktadır. Bu durumda ergen kendi kimliğini yeniden tanımlayarak toplum içinde yer edinmek zorunda kalır. Böylece kimlik bunalımı ortaya çıkar. Ergenlik döneminde ergenlerin yaşadığı kimlik bunalımı, bir sonraki evreye olumlu geçiş sağlayan kimlik duygusunun kazanılmasıyla sonuçlanabilir (Erikson, 1968: 169-170). Kendi vatanlarından göç etmek zorunda kalan Suriyeli gençlerde de kimlik bunalımı fazlasıyla görülmektedir. Bir yandan savaşla gelen psikolojik travmalar diğer yandan farklı bir yere göç etmenin beraberinde getirdiği zor yaşam koşulları ve uyum sağlama sıkıntıları, kimlik bunalımını tetiklemektedir.

Gençlerin içinde buldukları ortama uyum sağlamakta zorluk çektikleri durumlarda kimlik bunalımı yaşayabileceklerini söyleyen uzmanlara göre ergenlik, çocukluk ile yetişkinlik arasındaki geçiş dönemidir. Kişiden kişiye değişmekle birlikte genellikle 11 ile 14 yaşlarında başlar. Bu dönem, çocuğun fizyolojik anlamda cinsel ve zihinsel gelişiminde, sosyal anlamda toplumsal rollerinde ve benlik kavramlarında ciddi değişikliklerin olduğu bir dönemdir. Kimlik karmaşası, çocuğun bütün bu değişikliklerle kendini tanımaya çalışmasıdır. Suriye’de süren iç savaş sebebiyle

ergenlik dönemindeki gençler kimlik oluşum sürecini sağlıklı tamamlayamamaktadır. Savaştan önce Şam’da yaşayan 12 yaşındaki İbrahim, kendisiyle yapılan görüşmede şunları söylemiştir:

“Üç yıl önceydi, babam çalışmak için pazara gitmişti. Bombalı saldırıda öldü. Artık yetişkin biri gibi hissediyorum. Evin ekmeğini ben kazanıyorum. Aileme benden başka bakabilecek kimse yok.”

Henüz kimlik oluşum ve gelişim sürecinde olan İbrahim, savaşın getirdiği yaşam koşulları sebebiyle eğitim alması gerekirken çalışmak zorunda kalmıştır. İbrahim çocukluk ile yetişkinlik, eğitim ile çalışma hayatı arasında karmaşa yaşamaktadır. Bu karmaşık durum onun zorunlu olarak yetişkin bir birey gibi hissetmesine neden olmuştur.

Kimlik arayışı dönemine girildiğinde çocuğun duyguları yoğun ve inişli çıkışlıdır, davranışları da çocukluk dönemindekinden farklıdır. Hoşgörülü ve uyumlu bir çocuğun yerini daha saldırgan, umursamaz ve öfkeli biri alabilir. Kimlik arayışı sürecinde, çocuğun kafasında geleceğe dair pek çok soru işareti vardır. Kendisi, hayat ve toplum ile ilgili pek çok soruya yanıt arar. Bu dönem, bireyin nasıl bir insan olmak istediği, hangi mesleğe sahip olmak istediği, kız-erkek arkadaş ilişkileri ve aile bireyleri ile ilişkilerini değerlendirdiği bir dönemdir. Bu sorulara yanıt aranırken kimlik bocalaması yaşanabilir. Kimlik bocalaması her çocukta farklı yoğunluklarda yaşanır (Kuyumcuoğlu, 2016). Erikson, kimlik karmaşası yaşayan genci şöyle tanımlar:

“İnsanlara yaklaşma ve sıkı ilişkiler kurmada başarısızlık gösterirler ve sonuç olarak yalnız kalırlar. Uygun olmayan rastgele kişilerle arkadaşlık ederler. Çalışamama, kendini bir işe verememe, dikkatini toplayamama gibi güçlükler çekerler. Yeteneklerine uymayan işlerle kendilerini tüketirler. Ailenin ve toplumun onaylamadığı rollere girer, ters ya da olumsuz bir kişiliğe bürünürler. Zaman kavramları belirsizdir ve zamanın bir değişme getireceğine inançları yoktur.” (Yalçın, 2012).

Okulunda görüştüğümüz 15 yaşındaki Esra, üç buçuk yıl önce ailesiyle birlikte İstanbul’a göç

etmek zorunda kalmış. Türkçe öğrendikçe yavaş yavaş Türkiye'ye alıştığını ve sevdiğini söylese de kimlik karmaşasının belirtilerinden olan güven sorunu Esra'da kalıcı bir iz bırakmış. Esra'nın aşağıdaki sözleri, içinde bulunduğu durumu anlamak için yeterli ipuçları vermekte:

“Hiç kimseye güvenemiyorum; hem Türklere karşı hem de Suriyelilere karşı böyle hissediyorum. Arkadaş bulmak da çok zor.”

Ayrıca görüşmemiz ilerledikçe okuldaki arkadaşlarından bahsederken sık sık; *“İyiler ama güvenmiyorum.”* ifadelerini kullanmıştır. Çevresindekilere, en yakınındaki sınıf arkadaşlarına karşı bile güven duyamama, Esra'yı hep bir tedirginlik ve tereddüt halinde olmaya sürüklemektedir. Bu durum iyi ilişkiler kuramamasına ve yalnız kalmasına neden olacağından onu olumsuz psikolojik travmalara sevk eder niteliktedir.

Genç, kimlik oluşum sürecinde kendinden memnun olmama, ne yapmak istediğini bilememe, nasıl biri olduğu konusunda kararsız olma, sosyal ortamlarda uyum sağlayamama gibi durumların içinde kimlik bunalımı yaşayabilir. Bu gibi durumlarda agresif olma, aile bireylerini ya da çevresindeki kişileri tersleme, sürekli mutsuzluk içinde olma, tatminsizlik, kendisini iletişime kapatma gibi davranışlar sergiler. Böyle zamanlarda iyi bir eğitim ve uzman desteği alamayan gençlerin kimlik bunalımı, hayatlarının ileriki dönemlerine, yani yetişkinlik dönemlerine kadar devam edebilir. Günümüzde Suriyeli gençlerin Türkiye'de kavgaya veya suça karışma olaylarını haberlerde izlemekteyiz. Bu vakaların büyük bir kısmını psikolojik olarak sağlıklı olmayan, savaşın yıkıcı etkilerini üzerlerinden atamayan gençler oluşturmaktadır. Suça itilen, yasa dışı olaylara karışan veya istismar edilen çocukların büyük çoğunluğunun geçmişlerine bakıldığında acı izler olduğu görülecektir. Ergenlik döneminde kendi benliğini tanıma sürecini tamamlayamamış bireyler, yetişkinlik döneminde de karar verme zorluğu yaşar ve bu durum onların hayatını olumsuz etkiler.

Ergen, seçenekleri deneyimleme sürecinde toplum tarafından engellemelerle karşılaşırsa kimlik kargaşası yaşayabilir. Kimlik kargaşası,

genç insanın çeşitli roller ve yaşantılar arasında bütünleştirme yapamaması, egoya aktarılan yoğun bilgileri örgütleyememesi sonucunda ortaya çıkar. Kimlik kargaşası durumunda bireylerde kümeleşme ve bu kümelerin norm ve kurallarına sıkı sıkıya bağlanma eğilimi görülebilmektedir. Kimlik duygusunun kazanılması belirli bir çabayı gerektirir. Ergenin farklı rolleri ve yaşantıları bütünleştirememesi, dışarıdan gelen bilgileri örgütleyememesi sonucunda bazı klinik belirtiler ortaya çıkabilir. Bu durumun daha da ağırlaşması, kimlik kargaşasına yol açar (Erikson, 1968: 169-170). Toplumumuzda “Suriyeli, Arap, göçmen” gibi dışlayıcı sınıflandırmalara veya ayırıcı engellemelere uğrayan Suriyeli gençlerin benlik ve kimlik oluşumları karmaşaya maruz kalmaktadır. Savaştan ve beraberinde gelen göçten dolayı zaten bir kimlik karmaşası içinde olan Suriyeli gençlere karşı ayırıcı değil, toplumsal bütünleşme ve uyumu hızlandıracak davranışlarda bulunmak zorundayız. Ergenlikte kimlik bunalımının yol açtığı başka bir sonuç ise ters kimliktir. Ters kimlik statüsündeki ergenler, toplumun kendilerinden beklediği rollere karşı gelerek aşırı uç rolleri ve davranışları benimserler. Erikson'a göre, kimlik gelişimini olumlu ve kabul gören bir ortamda tamamlayamayan ergenler, hiçbir şey olmamak yerine, babası polis olan bir kızın kanunları çiğneyen biri olması ya da başarılı bir ailenin kızının okula gitmeyi reddetmesi örneklerindeki gibi, istenmedik ya da toplumun kabul etmediği bir seçeneğe yönelebilirler (Atak, 2011). Suriyeli gençler arasında da göçün verdiği olumsuz durum nedeniyle oluşan bunalımlar sonucu, ters kimlik vakaları ortaya çıkmaktadır. Bu durumun olumsuz etkilerini en aza indirmek ve toplumsal uyumu hızlandırmak için gençlerin kimlik oluşumuna olumlu katkı sağlayacak ortamlar oluşturulmalıdır.

Savaşın Kimlik Oluşum Sürecindeki Rolü

Dünya üzerinde milyonlarca insan savaşın, soykırımın, zorunlu göçün doğrudan veya dolaylı mağdurudur. Özellikle Ortadoğu coğrafyasının kaderi haline getirilen iç savaş, terör ve buna bağlı göçler, halkların ortak bir psikolojinin potasında kimliklerinden uzaklaştıkları bir süreci doğurmuştur. Bugün, doğdukları, yetiştikleri, çalıştıkları, birikim yaptıkları vatanlarından, çoğu

yanlarına hiçbir şey alamadan göç etmek zorunda kalmış milyonlar, başka bir ülkenin sığınmacısı olarak geleceklerinin belirsizliğinde var olma mücadelesi vermektedir (Karacan, 2016).

2011 yılında başlayan Suriye iç savaşı da diğer savaşlar gibi, insanlık tarihinin en acımasız katliamlarını gözler önüne sermeye devam etmektedir. Milyonlarca Suriyelinin evini terk etmek zorunda kaldığı ve kurbanlarının büyük bir kısmını çocukların oluşturduğu iç savaş, en büyük yıkımı bu sessiz, çaresiz, korunmasız çoğunluk üzerinde yapmaktadır. Barınma, beslenme, sağlık ve eğitim hakları yaşlıları gibi karşılanamayan sığınmacı çocukların birçoğu, anne babasını, yakın akrabasını, arkadaşını kaybetmiştir. Çocuklar/gençler bu kayıplara bağlı olarak da yoğun korku ve çaresizlik yaşamaktadır. En temel haklarından dahi savaş nedeniyle mahrum kalan gençlerin psikolojileri son derece olumsuz etkilenmekte, ergenlik döneminde oluşumu başlayan kimlik kazanma süreçleri sağlıklı gelişmemekte, bu ise kimlik bunalımına zemin oluşturmaktadır:

“Savaşın hayatımı değiştirdiğini söyleyebilirim. Bu süreçte kendimi keşfettim. Savaş bana nasıl insancıl olunacağını öğretti ve ‘güvenlik’ kelimesini farklı bir açıdan görmemi sağladı. Fakat bunun yanı sıra içimde kalıcı bir güvensizlik de yarattı. İnsanları kaybetmek ve bu kadar çok ölümü görmek, hayatımda alışıldık bir durum haline geldi. Kaybettiğim insanlardan bir tanesi ise en yakın arkadaşım Abdullah’tı. Çok eskiden beri arkadaşımı ve ben onu kendi ellerimle gömdüm.”

Bireyler ergenlik döneminde, yani bir kimlik oluşturma sürecindeyken savaş gibi beklenmedik olumsuz durumlarla karşılaştıklarında, erkenden yetişkin bireylerin davranışlarını üstlenmek zorunda kalırlar. Aile bireylerinin vefat etmesi, kaybolması veya savaş nedeniyle iş göremez hale gelmesi durumlarında, genç bireyin omuzlarına daha da fazla yük biner. Bu koşullarda ergenler kimlik oluşum sürecini sağlıklı geçiremediğinden zihinsel ve duygusal yetkinliklerinde de travmalar yaşarlar. Ergen davranışlarında korku, karamsarlık, öfke, geleceğe karşı umutsuzluk, çaresizlik ve güvensizlik hissi gibi durumlar ortaya çıkar. Görüşme yaptığımız Suriyeli gençlerden Emine beş

yıl önce ailesiyle birlikte Türkiye’ye gelmiş. İlk zamanlar çok zorlandığını ama Türkçe öğrenmeye başladıkça zamanla yeni hayatına alıştığını söylüyor. Ancak diğer çocuk ve gençlerde olduğu gibi savaşın getirdiği korku ve endişe halini hâlâ üzerinden atabilmiş değil:

“Uçak seslerinden, yüksek seslerden korkuyorum. Balon patlaması bile çok korkutuyor beni.”

Yapılan araştırma ve görüşmeler incelendiğinde Suriyeli gençlerde yoğun olarak savaş ortamının verdiği öfkeden ötürü geleceğe karşı güvensizlik ve çaresizlik hissi görülmektedir. Eğitimine devam eden gençlerde ise bu olumsuz hislerin azaldığı tespit edilmiştir. Eğitim, Suriyeli gençlerin geleceklerini inşa etmede bir umut kaynağı olmaktadır.

Gençler savaştan dolayı farklı bir ülkeye göç ettikleri için hayata tutunmaya çalışırlar, tutunmak da zorundadırlar. Bu mecburiyetten dolayı kötü koşullarda, az bir ücrete tabi olarak ağır işlerde çalışmak durumunda kalırlar. Türkiye’de kalıp hayata tutunmakla Suriye’ye dönmek yahut başka bir Avrupa ülkesine gitmek kararı arasında gelgitler yaşarlar. Bu durum ergen bireylerin psikolojilerinde tahribatlar doğurur ve kimlik oluşum sürecinin sağlıklı ilerlemesini engeller. Ergenler, çocukluk ile yetişkinlik arasında sıkışıp kimlik bunalımına girerler ve yaşadıkları kaygılarla, kararsızlıklarla baş edemedikleri durumlarda çevrelerine ya da kendilerine karşı saldırgan davranışlar geliştirebilirler. Bu durum ilerlediği takdirde, şiddet eylemcilerine dönüşmeleri kaçınılmaz bir hal alabilir:

“Savaş başlayıp da ebeveynlerim Irak’a taşınmaya karar verdiğinde 14 yaşındaydım. 16 yaşında çalışmaya başladım. O günden beri de çalışıyorum. Babam hastalandıktan sonra ailemin her şeyinden ben sorumlu olmaya başladım. Evin bütün giderleri için sadece erkek kardeşimin maaşı ile benim maaşım vardı. Tüm pahalı eşyalarımızı satmaya başladık ve yerine daha ucuzlarını aldık. 18 yaşındaydım, kardeşim ise 14... Daha fazla çalışmak istemiyorduk, artık okula da gitmek istiyorduk. Irak’ta yaşam çok pahalı olduğundan Almanya’ya gitmeye karar verdik. Tabii ki yasa dışı yollarla gitmek zorundaydık ve Türkiye üzerinden geçecektik.

Günlerce tekne bekledik ancak çeşitli sıkıntılardan dolayı bir türlü Avrupa'ya geçemedik ve Türkiye'de kalmaya karar verdik. İstanbul'u çok seviyorum. Herkesin kendi acılarının olduğu fikri ile büyüdüm ve benimki de vardı. Taksim'de stand up gösterisi yapmaya başladım. Bunu gerçekten çok istememin sebebi ise bir gün öleceğim düşüncesini aklıma getirmem oldu. Silahlar kafama doğrultulduğunda tek düşündüğüm 'Neden daha fazla eğlenmiyorum?' olmuştum. Ve şimdi buradayım, eğleniyorum! Artık vaktimi boşa harcamayacağım. Ne kadar çok çalışırsam şansım o kadar artar. İnsanlara hikâyemin sert kısımlarını anlatmıyorum.”

Savaş sürecinde kişinin yaşamış olduğu korku, dehşet, çaresizlik duyguları savaş bittikten sonra azalmakla birlikte devam edebilir. Yani travma etkeni ortadan kalksa da travma sonrasında ruhsal bozukluklar ortaya çıkabilir. Bu bozukluklar içinde en sık görülenler travma sonrası stres bozukluğu ve depresyondur. Travma sonrası kişide moral bozukluğu, umutsuzluk, uykusuzluk, kâbus görme, en ufak uyarılarla irkilme, sinirlilik, travmatik olaya ait anıların tekrarlama, bu olayı hatırlatan durumlardan kolayca rahatsız olma, kendini ya da çevredekileri değişmiş hissetme, yabancılaşma gibi belirtiler görülebilir. Çocuklarda içe kapanma, tedirginlik, karanlıkta yatamama, bir başkasının varlığına ihtiyaç duyma, ağlama, kâbuslar, gece idrar kaçırma, dikkat dağınıklığı, unutkanlık gibi belirtiler görülebilir (Şen, 2015). Halep'ten gelesi üç buçuk yıl olmasına rağmen hâlâ korkularını üzerinden atmadığını söyleyen Suriyeli genç, bu durumunu şöyle anlatıyor:

“Uçak seslerinden çok korkuyorum. Evimiz Atatürk Havalimanı'na yakın olduğu için uçak seslerini duydukça Suriye'yi hatırlıyorum. Geceleri, 'Anne kurtar beni!' diye bağıyorum. Gece pencere açıkken yatamıyorum, karanlıkta basit bir sestem bile korkuyorum.”

Savaşta doğup savaşta büyüyen çocukların psikolojisi kötü durumdadır. Savaşın asıl hasarı çocukların zihinlerinde olmaktadır. Mülteci kamplarındaki çalışmalara katılan bir psikiyatrist gözlemlerini şöyle aktarmaktadır:

“Bu çocuklar ülkelerini özliyor, geri dönmek istiyorlar. Çok enteresan bir vaka geçen haftalarda geldi. Temizlik takıntısı vardı çocukta. Bunu biraz deştığınız zaman altından kim bilir neler çıkacak? Bir insan durduk yere neden sürekli elini yıkamaya başlasın? Bu bir travmadır; kişi yaşadığı, beynindeki, zihnindeki birtakım şeylerden arınmak için bunu yapar. Bombalı saldırıya şahit olan çocuklardan üçü korkudan kekeme olmuştu.”

Kamplardaki çocukların birçoğunda uyku bozukluğu, kekemelik, depresyon gibi şikâyetler oluyor. Yapılan görüşmelerde çocuklar, Suriye'deki evlerini, arkadaşlarını, okullarını özlediklerini ifade ediyorlar. Bir an önce savaşın bitmesini istiyorlar ve Suriye'ye dönecekleri günün hayalini kuruyorlar. Suriyeli bir anne çocuklarının söylediklerini, evlerine duydukları özlemi ağlayarak şöyle anlatıyor:

“Günün birinde köyümüze döndüğümüzde, evimizin damına çıkıp aşağıya atlayacağım, ayağımı kıracağım ve aylarca evimde, odamda kalacağım, hiç dışarı çıkmayacağım...”

Ve bunu gülümseyerek, özleminin sıcaklığıyla söylüyor... Çocuklar ve ergenler çok fazla çevresel stres etmenlerine maruz kalmakta ve yetişkinlerden daha fazla stresten etkilenme olasılığı taşımaktadırlar. Sığınmacı çocuk ve ergenlerde, ruh sağlığına karşı riskler ve koruyucu etmenler incelendiğinde risk etmenleri olarak travmayla ilgili özellikler, göç sırasındaki stresörler, bireysel özellikler, inanç sistemleri, ailenin rolü, sosyal destek ve göç sonrası stresörler karşımıza çıkmaktadır. Savaşta travma yaşantısına maruz kalan çocukların belirsiz yaşam durumları ile karşı karşıya kalmaları, onların ruh sağlığı üzerinde yüksek risk oluşturmaktadır. Bu riskler göç ederken evlerini ve yurtlarını kaybetmek, ebeveynlerinden, akranlarından, geniş ailesinden yahut bakıcılarından ayrılmak, eğitimlerinin kesintiye uğraması, aile üyelerinin işkenceye uğramalarına ve ölümlerine şahit olmak olarak bildirilmektedir (Kirmayer ve ark., 2011). Tehlikeli durumlarla iç içe kalmak, kötü koşullardaki sığınma kampları, işkence ve tecavüze uğramak

ve maddi güçlükler gibi durumlar, ergenlerin ruh sağlığını olumsuz etkilemektedir.

Göçün sebep olduğu zor koşullar nedeniyle göçmenler arasında aile içi şiddet, çatışma, iletişim ve davranış bozuklukları da sıkça görülen durumlardır. Göçmen/sığınmacı ailelerde, normal ailelerden daha fazla fiziksel ve psikolojik sorun yaşanmaktadır. Aile içi sorunlar ergenlerin kimlik oluşum sürecinde şekillenen benlik saygılarının azalmasına ve tahribatlara neden olmaktadır. Bu durum ilerlediği takdirde, depresyona ve suça yönelime yol açabilmektedir.

Çoğu sığınmacı, ruh sağlığını olumsuz etkileyecek göç öncesi (travmatik yaşantılar ve geçmiş kayıplar gibi) ve göç sonrası (geldiği ülkede karşılaştığı zorluklar gibi) çoklu travmalara maruz kalmaktadır. Göç öncesi risk etmenleri olarak kendi ülkelerindeki ekonomik, eğitim ve meslek durumunun olumsuz olması, siyasi durumlar, sosyal destek, roller ve sosyal ağın bozulması sıralanabilir (Demirbaş ve Bekaroğlu, 2013).

Kimlik Oluşum Sürecinde Eğitim Faktörü

Eğitim, kişilerin karakterini geliştirir, onları erdemli insan yapar. Birey sorumluluğu, özgüven, dürüstlük ve diğer doğru davranışların çoğu bu süreçte kazanılır. Her birey için eğitim son derece önemlidir; çünkü bireyler aldıkları eğitimler sayesinde hayatlarını iyi bir şekilde devam ettirebilir ve hayalini kurdukları yaşama ulaşmayı eğitim sayesinde başarabilirler. Eğitim hem bireyler için hem de o bireylerin ait olduğu toplum için faydalıdır. Bu nedenle de eğitim sadece birey odaklı değil aynı zamanda toplumun gelişimi ve refahı için de önemlidir.

İyi bir eğitim alan ve kendisini sürekli geliştiren birey, hem sosyal çevresinde hem de meslek hayatında başarılı, saygın bir kişi haline gelir. Bununla birlikte eğitilmiş bireyler üretir, üreten bireyler de ülkelerinin kalkınmasına ve gelişmesine katkı sağlar. Bu nedenle de eğitim; gelişim sürecinde en önemli faktördür. En temel insan hakkı ve en önemlisi gelecek hakkı olarak eğitim, geçmiş ve gelecek arasında sıkışık kalmış mülteci çocukların karmaşadan kurtuluşunun tek yoludur. Hem göç eden hem de göç veren ülkenin refahı için, gelecek nesli inşa edecek çocukların iyi bir eğitim alması şarttır. Savaş sebebiyle

ülkesi dışında yaşamak zorunda bırakılan Suriyeli çocuk ve gençlerden oluşan büyük bir kitle yani Suriye'nin geleceği olan kesim, maalesef eğitim hakkından mahrum bırakılmış durumdadır.

Suriyeli Türkmen bir ailenin çocuğu olan Mustafa, savaştan dolayı eğitim alamayan çocuklardan yalnızca birisi. Savaşı ve beraberinde getirdiği zorlukları şöyle anlatıyor.

“Bazıları bizim savaştan kaçtığımızı söylüyor ama biz savaştan değil yokluktan geldik Türkiye'ye. Çok şükür burada bir ihtiyacımız yok. Kiralık bir evde kalıyoruz. Kirası 700 lira. Yine de mecburen kalıyoruz. Ailem burada. Sadece babam Suriye'de. Üç ablam, iki ağabeyimle çalışıyoruz. Çok şükür geçim sıkıntısı yaşamıyoruz. Babam da gelsin istiyorum. 15 yaşındayım ve yaklaşık beş yıldır okula gidemiyorum. Ağabeyim beni okutmak istiyor ama ben geçim sıkıntısı yaşamayalım diye çalışmayı seçtim. Türkiye seni çok seviyorum.”

Yeni gelen sığınmacıların toplumun bir parçası olabilmelerinin ve gelecekleri için umut besleyebilmelerinin merkezinde eğitim yer almaktadır. Eğitim, dünyanın duymayı, dinlemeyi reddettiği Suriyeli çocukların, gençlerin sesi olacaktır. Gençlerin bu sesini duymak, gelecek umutlarına katkı sağlamak devletlerin görevleri arasındadır. Ülkeye göçmenlerin dahil olması toplumun tüm alanlarını etkileyeceği için eğitilmiş bireyler yetiştirmek önem arz etmektedir.

Suriye'den göç eden birçok çocuk ve genç zor koşullar nedeniyle ailesine destek vermek için okumak yerine çalışmak mecburiyetinde kalmaktadır. Halepli Emine, beş yıldır Türkiye'de ailesiyle birlikte yaşama tutunmaya çalışıyor. İlk iki yıl ailesine destek olmak için çalışmak zorunda kalmış. Daha önce Suriye'deyken hiç çalışmamış. Şu an lise ikiye geçmiş. Eğitimine üç yıl ara verdiği için çok çalışması gerektiğini söylüyor. Savaş biterse eğitimini tamamladıktan sonra Suriye'ye dönmeyi düşünüyor. Üniversiteyi de burada okumak, sonra ülkesinde mesleğini yapmak istiyor. Eğitim, Emine gibi diğer gençler için de geleceğe yönelik bir umut kaynağı.

Günümüzde Suriyeli ama Suriye dışında yaşayan bir kayıp nesil oluşmaya başladı. Bu kayıp

nesille karşı karşıya kalan Suriyeli ailelerin de evlatlarına vaat edebildikleri bir gelecek yok. Suriyeli çocukların Türkiye'ye entegrasyon ve uyum süreci de ancak iyi bir eğitimle mümkün olabilir. Özellikle kişilik ve kimlik oluşumunun şekillendiği ergenlik döneminin sağlıklı gelişim gösterebilmesi için eğitim çok önemli bir faktördür. Bireyin gelecek hayatının temeli bu dönemde oluşur. Eğitimsiz yetişen bir toplumda, gelişim ve kimlik oluşum sürecini sağlıklı tamamlayamayan bireylerin sayısı artacaktır. Eğitim alamayan Suriyeli gençler kötü hayat şartları ve dışlanma ile karşı karşıya kaldıkları takdirde bunalıma girecekler ve travmalar yaşayacaklardır. Böyle bir "kayıp neslin" ağır toplumsal sonuçları olacağı açıktır.

Şems, Halep'ten üç yıl önce ailesiyle birlikte Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan gençlerden birisi. Türkiye'ye geldikten sonra iki yıl Kahramanmaraş'ta Suriyelilerin olduğu bir okula gitmiş. Daha sonra bir yıl Türk okulunda eğitim almış. Türkiye'de en çok dil konusunda sıkıntı çektiğini söylüyor:

"Önceden Türkçe hiç bilmiyordum. Şimdi de çok bilmiyorum, biraz konuşabiliyorum ama derslerde çok anlamıyorum. Şimdi ben 19 yaşındayım. Savaş olmasa üniversite ikiye okuyacaktım. Üniversite okumam lazım ama şu an 11. sınıfa geçtim. O yüzden üzülüyorum. Üç sene Suriye'de, bir sene de burada okuyamadım. Üniversiteyi de burada okumayı düşünüyorum. Savaş bitince vatanıma dönüp orada öğretmenlik yapmayı istiyorum."

Psikoloğlara göre dil öğrenmeleri, mülteci çocukların okullaşma oranlarının artması, birlikte yaşadıkları halkların yerel kültürlerine uyum sağlamaları, toplumun kendilerini kabulü ve mültecilerin entegrasyonu açısından aciliyet arz etmektedir. Türkiye'ye yoğun göçle birlikte gelen en önemli sorunlardan biri eğitim meselesidir. Henüz eğitim çağında ülkelerinden ayrılmak zorunda kalan Suriyeli öğrencilerin bir kısmı imkânsızlıklar nedeniyle eğitimine ara vermek zorunda kalmıştır. Öğrencilerin büyük bir kısmı devlet desteğiyle Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda eğitim görmektedir, bir kısmı ise Arapça eğitim veren yerel okullara gitmektedir. Suriyeli

öğrencilerle yaptığımız görüşmelerde, Türkiye'ye geldiklerinde en çok dil konusunda zorlandıklarını öğreniyoruz. Türk okullarında eğitim gören bir öğrenci bu durumu şöyle anlatıyor:

"Türkiye'ye ilk geldiğimde Türkçe bilmediğim için çok zorlandım. İletişim kuramıyordum, bakkala bile gidemiyordum. Dil bilmediğim için bazıları beni eziyordu ve ben cevap veremiyordum. Ama şu an Türkçe bildiğim için susmuyorum."

İletişim kurma, gençlerin psikolojisinin olumlu ilerlemesi açısından çok önemlidir. Dil öğrenme ve karşıdakiyle iletişim kurma, bireye özgüven verir ve endişelerini azaltmaya yardımcı olur.

MEB'in verilerine göre 2016-2017 eğitim-öğretim döneminde okullara kayıtlı 833.039 Suriyeli öğrenci bulunmaktadır. Bu rakam okul çağındaki çocukların %60 civarına tekabül etmektedir. Öğrencilerin büyük kısmı Türkçe eğitim veren okullarda eğitim aldığı için dil sorunu ortaya çıkmaktadır. Öğrenciler arasında dilden kaynaklı iletişim sorunu, kültürel farklılıklardan dolayı yanlış anlama ve ayrımcılık gibi durumlara rastlanmaktadır. Bütün bunlar ise Suriyeli öğrencileri ötekileşmeye sevk etmekte ve eğitim-öğretim hayatlarını daha da zorlaştırmaktadır.

Yapılan araştırma ve görüşmelerden, öğrencilerin en önemli sorununun dil sıkıntısı olduğu görülmektedir. Çocuklar/gençler, Türkiye'ye geldiklerinde dil bilmedikleri için sıkıntı çektiklerini ve iletişim kuramadıklarını ifade etmektedirler. Görüşme yaptığımız Aya bu öğrencilerden yalnızca birisi. İki yıl önce ailesiyle birlikte Şam'dan İstanbul'a göç eden Aya şu an 15 yaşında ve 10. sınıfa geçmiştir.

"İki yıl Suriye okuluna gittim, bir yıl da Türk okuluna gittim. Yabancı dil olduğu için okulda zorlanıyorum. Biraz anlıyorum, biraz anlamıyorum."

Mülteci çocuklar üzerine yapılan çalışmalar sonucunda, göç edilen toplumun diline hâkim olmama ile yabancılaşma arasında doğrudan bir

bağlantı olduğu görülmektedir. Dil öğrenildikçe göç edilen ülkeye karşı aidiyet duygusu güçlenmektedir. Suriyeli çocuklar ve gençler açısından dil eğitimi gerek eğitim sürecindeki başarı gerekse kendine güven ve toplumsal uyum açısından en öncelikli konulardandır.

Anadil destekli bir eğitimin bu çocukların kendi dilleri ile gurur duymalarını, aidiyet ve kimlikle ilgili kendilerine daha güvenli olmalarını sağlaması yanı sıra, ikinci dilin öğrenilmesini kolaylaştırdığı da kabul edilmektedir (Bush ve Saltarelli, 2000: 18). Suriyeli öğrenciler anadillerini unutmama açısından genellikle imam hatip liselerini tercih etmektedir. Buralarda Türkçe eğitimin yanında anadilleri olan Arapça eğitim de görmeleri, kendilerine güven duymalarını sağlamakta ve kimlik kazanım süreçlerini olumlu etkilemektedir. Kişiliğin şekillendiği ve kimlik oluşumunun gerçekleştiği ergenlik dönemi, bireylerin gelecekte mutlu bir hayat yaşamalarının temeli niteliğindedir. Bu dönemin fizyolojik ve psikolojik olarak sağlıklı geçirilmesi ve iyi bir eğitim alınması son derece önemlidir. Yetersiz ve uygun olmayan eğitim ortamlarında gençlerin eğitimlerini devam ettirmesi zorlaşır ve bu durum geleceğe yönelik korku ve endişelerini arttırır. Savaşın getirdiği travmalar üstüne bir de yetersiz eğitim faktörü eklendiğinde genç birey kendinin çıkmaza sürüklendiğini hisseder.

15 yaşındaki Nur iki yıl önce ailesiyle birlikte Halep'ten Türkiye'ye göç etmiş. İlk geldiğinde zorlandığını daha sonra alışmaya başladığını söylüyor:

“İlk geldiğimde dilde zorlandım. Nasıl konuşacağımı, nasıl anlatacağımı bilmiyordum. İmam hatibe gidince Türkçe öğrendim ve Türkiye'ye alışmaya başladım. Suriye'de korkuyordum, buraya gelince geçti.”

Öğrencinin sınıfa uyumunda olduğu kadar toplumsal uyumunda da öğretmenlerin tutumu çok önemlidir. İngiltere'de yapılan bir çalışmada, mülteci çocuklar öğretmenlerin kendilerini dinlemediğini ve kötü muamele ettiğini düşündüklerinde kendilerini daha da çaresiz hissettiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca öğrenciler, yeni bir dile, konulara ve eğitim materyallerine alışmakta yaşadıkları zorlukları

anlayan ve beklentilerini, yapılması gerekenleri açık ve net bir biçimde anlatan öğretmenlerin yanında kendilerini daha rahat ve güvende hissettiklerini ifade etmişlerdir (Hek, 2005: 166). Dil desteğinin sağlanamadığı durumlarda iletişim, gerek öğrenci gerek öğretmen açısından pek çok zorluğu barındırmaktadır. Bu gibi durumlarda öğretmenlere düşen görev daha da ağırlaşmaktadır. Ülkemize gelen sığınmacı ya da mülteci öğrencilerin eğitimini yasal bir yükümlülük olarak değil, toplumsal refah için sosyal bir sorumluluk olarak gördüğümüz takdirde iki taraflı kabul ve uyum süreci olumlu olarak hızlanacaktır. Eğitimin temel amacı Suriyeli çocuk ve gençleri iyi bir şekilde tam donanımlı bireyler olarak geleceğe hazırlamak olmalıdır.

Değerlendirme

Dünya üzerinde savaşlar, çatışmalar, doğal afetler, rejim baskıları gibi nedenlerle birçok insan yaşadıkları yeri terk etmek ve başka ülkelere göç etmek zorunda kalmaktadır. Türkiye'nin de içinde bulunduğu Ortadoğu ülkelerinde geçmişten bugüne göçün sebebi genellikle savaşın oluşturduğu kaos ortamı ve güvenlik eksikliğidir. 2011 yılından bu yana sınır komşumuz Suriye'deki iç savaş nedeniyle Türkiye bir anda yoğun göç almaya başlamıştır. Sığınmacılar savaşın üzerlerine yüklediği psikolojik ve sosyolojik sorunlarla birlikte yeni bir ülkeye, yeni bir kültürle, yeni bir dille karşı karşıya kalmışlardır. Göçmenlerin büyük bir kısmını oluşturan çocuklar ve gençler, savaşın bedelini en ağır ödeyen kesimdir. Savaşın kaçan bu insanlar, yeni bir ülkeye göç etmenin verdiği sıkıntılarla, adaptasyon ve uyum sürecinin zorluklarıyla mücadele etmeye çalışmaktadırlar. Özellikle kimlik ve benlik oluşumunun şekillendiği ergenlik dönemindeki gençler ağır travmalar yaşamaktadır. Savaşın kalıcı izler bıraktığı bu genç bireylerde benlik oluşumunun sağlıklı ilerleyememesi, kimlik bunalımına yol açmaktadır. Kendinden memnun olmama, sürekli mutsuzluk, agresiflik, kendini iletişime kapatma, korku, geleceğe yönelik kaygı ve ümitsizlik gibi pek çok olumsuz davranış, Suriyeli gençlerde görülen kimlik bunalımı göstergelerindedir. Bu çalışma kapsamında görüşme yapılan Suriyeli gençlerin neredeyse tamamı savaşın sonra herhangi bir psikolojik destek almamıştır.

Görüşmeler sırasında gençlerdeki tereddüt ve çekimserlik hali kolaylıkla gözlemlenmiştir. Kendilerini ifade etmekte çekimserlik gösterdiklerinden sorulara kısık sesle ve kısa cevaplar vermişlerdir. Türkiye'ye göç ettikten sonra psikolojik sorunlarda azalma görülmele birlikte, korku hali az veya çok bütün gençlerde kalıcı iz bırakmıştır.

Suriyeli sığınmacı gençlerin çoğunluğu ailesinden veya akrabalarından kayıplar vermiştir. Bu durum da ağır travmalara neden olmuştur. İnsanların aile ve yakın çevrelerinden ayrı düşmeleri, farklı bir kültürün içinde olmaları, yabancı bir dille karşılaşmaları, ırkçı tavırlara maruz kalmaları, bir topluluğa aidiyet hislerini kaybetmeleri, toplum içindeki sosyal statülerini kaybetmeleri vb. durumlar, sosyal ve kültürel alanda karşılaştıkları başlıca sorunlardır.

Suriyeli gençlere sağlıklı bir kimlik gelişimi kazandırılması, Türkiye'ye uyum ve entegrasyon sürecinin olumlu ilerlemesi açısından da önem arz etmektedir. Bu da öncelikli olarak iyi bir eğitimle sağlanabilecektir. Göçmenlerin ülkeye dâhil olması şüphesiz toplumun her alanını etkileyeceği için öncelikli hedef eğitilmiş bireyler yetiştirmek olmalıdır. Eğitim; dünyanın görmezden geldiği Suriyeli gençlerin geleceği, umudu, sesi olacaktır. Eğitim; geçmişin karanlığı ile geleceğin belirsizliği içindeki Suriyeli gençler için yeni bir umut inşa etmenin tek yoludur. Şimdinin gençleri geleceğin yetişkin bireyleri olacaktır. Bu sebeple sadece birey odaklı değil aynı zamanda toplumun gelişimi ve refahı için de sağlıklı ve eğitilmiş bireyler yetiştirmek gerekmektedir.

Günümüzde maddi yetersizlik ve savaşın beraberinde getirdiği imkânsızlıklar sebebiyle eğitim alamayan birçok Suriyeli çocuk ve genç sağlıklı, uygun olmayan koşullarda düşük ücretlerle çalışmak veya dilenmek zorunda kalmaktadır. Bu durumun önüne geçilmediği, önlemler alınmadığı takdirde çocuk işçiliği artarak devam edecektir. Bu ise hem ülkemiz açısından sorun teşkil etmeye hem de Suriyeli kayıp bir nesil oluşmasına neden olacaktır. Eğitimin olmadığı veya yetersiz kaldığı durumlarda kayıp bir nesille karşı karşıya kalmak kaçınılmaz bir durumdur. Ülkemizde çeşitli kuruluş ve dernekler, dilenen veya çalışmak zorunda kalan çocukların ailelerine maddi destek sağlamakta ve onları

eğitime kazandırmaya çalışmaktadır. Ancak maddi sıkıntılar ve göçmenlerin sayısının her geçen gün artması sebebiyle bu duruma kalıcı bir çözüm henüz üretilmemiştir.

Suriye'deki savaşın halen devam etmesi sebebiyle Suriyeliler için ilk başlarda oluşturulan kısa vadeli politikaların artık ivedilikle uzun vadeli politikalara dönüştürülmesi gerekmektedir. Bu noktada Suriyelilerin bireysel ve toplumsal gelişimleri ve Türkiye'ye uyum sağlayabilmeleri için öncelikli olarak eğitim alanında kalıcı ve uzun soluklu politikalar geliştirilmesi gerekmektedir. Dil sorunu nedeniyle Suriyeliler genellikle Arapça eğitim veren geçici eğitim merkezlerini (GEM) tercih etmektedir. Ancak bu merkezler de kısa vadeli olarak planlandığı için yeterli düzeyde eğitim verememektedir.

Suriyeli ve Türkiyeli gençlerin karşılıklı ilişkilerinin güçlendirilmesi ve uyumun sağlanması için toplumsal bütünleşmeye yönelik faaliyetler düzenlenmelidir. Dışlayıcı ve ayrımcı söylemler Suriyeli gençleri daha da zor bir sürece sürüklemektedir. Mümkün olduğunca toplumla birleştirici ve yapıcı davranışlar ve tavırlar sergilemek iki taraf için de olumlu sonuçlar doğuracaktır. Zira toplumun gençleri ne kadar uyum ve düzen içinde ilişki kurarsa toplum da o paralelde düzene girmeye devam edecektir.

Ülkemizin ve Suriyeli sığınmacı vatandaşlarımızın geleceği açısından, kayıp bir nesil yerine eğitilmiş bireylerin yetiştirilmesinde başta devletin resmî kurumları olmak üzere sivil toplum kuruluşlarının, eğitim kurumlarının, medya kuruluşlarının üzerine düşeni yapması büyük önem arz etmektedir. Çok daha büyük ekonomilere sahip olmalarına rağmen dünyanın gelişmiş ülkelerinin yüz çevirdiği mültecilere ülkemiz sahip çıkmıştır. Suriyeli gençlerin kimlik bunalımını en aza indirmek ve gelişmelerinin sağlıklı ilerlemesini sağlamak için yardımcı olmak hepimizin üzerine düşen insani ve vicdani bir sorumluluktur.

Kaynakça

- Atak, Hasan (2011). "Kimlik Gelişimi ve Kimlik Biçimlenmesi: Kuramsal Bir Değerlendirme (Identity Development and Identity Formation: A Theoretical Assessment)", *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, ss. 163-213.
- Bush, Kenneth. D. And Diana Saltarelli (2000). "The Two Faces of Education in Ethnic Conflict:
- Çağırkan, Barış (2016). "Göç, Hibrit Kimlik ve Aidiyet: Yeni Toplumlar, Yeni Kimlikler", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*, c. 5, S. 8, ss. 2613-2623.
- Demirbaş, Hatice ve Ece Bekaroğlu (2013). "Evden Uzakta Olmak: Sığınmacıların/Mültecilerin Psikolojik Sorunları ve Alınacak Önlemler", *Kriz Dergisi*, c. 21, ss. 11-24.
- Erikson, Erik (1968). *Identity: Youth and Crisis*, New York: W.W. Norton Company, ss. 169-170.
- Hek, Rachel (2005). "The Role of Education in the Settlement of Young Refugees in the UK: The Experiences of Young Refugees", *Practice*, 17 (3), ss. 157-171.
- İlgin, Candan ve Orhan Hacıhasanoğlu (2010). "Göç-Aidiyet İlişkisinin Belirlenmesi İçin Model", *İTÜ Dergisi*, s. 60.
- Kaplan, D. ve E. Chacko (2015). "Placing Immigrant Identities", *Journal of Cultural Geography*, ss. 129-138.
- Karacan, Tuba (2016). "Mülteci Çocukların Psikolojisi", <http://www.iktibasdergisi.com/multeci-cocuklarin-psikolojisi/> (04.07.2017).
- Kuyumcuoğlu, Romina (2016). "Gençler Neden Kimlik Bunalımı Yaşıyor", http://www.hurriyetaile.com/ergenlik/psikolojik-gelisim/gencler-neden-kimlik-bunalimi-yasiyor_20922.html (05.07.2017).
- National Child Traumatic Stress Network Refugee Trauma Task Force, Kirmayer (2011), Ehntholt (2006) and Yule (2006).
- Şen, Nurtaç (2015). "Savaşın psikolojik yüzü: Savaş travması", <http://www.ajanshaber.com/savasin-psikolojik-yuzu-savas-travmasi-haberi/18460> (05.07.2017).
- Takış, Taşkın (2003). "Kimliklerle Buluşma", *Doğu ve Batı*, S. 23, s. 7.
- Towards a Peacebuilding Education for Children", UNICEF Innocenti Reesearch Center, Florence.
- Yalçın, Fırat (2012). "Kimlik Karmaşası Belirtileri ve Çıkış Yolları", <http://www.firatyalcin.com/2012/10/kimlik-karmasasi-belirtileri-cozumleri.html> (06.07.2017).